

CRONICA MITROPOLIȚILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Vol. I

De la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei
până la sfârșitul secolului al XVII-lea

Sf. Apostol Andrei predicând Evanghelia în Dobrogea
(fragment de mozaic din decorul frontispiciului Palatului Patriarhiei)

Arhimandrit Paisie Sebastian Teodorescu

CRONICA MITROPOLIȚILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Vol. I

De la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei
până la sfârșitul secolului al XVII-lea

PREFAȚĂ

Păstori ai Bisericii Ortodoxe și promotori ai culturii române, cei mai mulți dintre Mitropoliții Țării Românești au păstorit în vremuri grele, marcate adesea de năvăliri ale altor popoare asupra țării sau de lupte fratricide pentru tron, iar uneori de presiunea unor puteri politice străine și de agresivitatea prozelitistă a unor confesiuni creștine eterodoxe sau a altor religii.

Rareori Țara Românească a avut perioade lungi de tihnă, și tot atât de rar Biserica Ortodoxă a beneficiat de suficiente mijloace pentru a-și desfășura pe deplin activitatea pastorală și misionară.

Dar tocmai în mijlocul acestor încercări multiple și vitregii repetate, Ortodoxia românească din aceste ținuturi a cunoscut lucrarea harului dumnezeiesc în viața ei, având adesea aceeași experiență spirituală ca Sfântul Apostol Pavel, care ne spune: „*avem comoara aceasta în vase de lut ca să se învedereze că puterea covârșitoare este a lui Dumnezeu, și nu de la noi*” (2 Corinteni 4, 7).

Astfel, Mitropoliții Ungrovlahici au fost mai întâi păstori ai Bisericii lui Hristos, îndrumând clerul și credincioșii, hrănindu-i cu apa cea vie a Evangheliei și a Sfințelor Taine, apărând dreapta credință moștenită de la Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți ai Bisericii și sfințind viața și istoria românilor.

Ei au trăit și transmis viața duhovnicească, liturgică și filocalică, cultivată îndeosebi în mănăstirile din orașe și de la țară, precum și în catedralele-mănăstiri de la centrele eparhiale. Totodată, mulți dintre mitropoliți au promovat cultura creștină în viața poporului român prin înființarea de școli monahale pentru copierea de manuscrise, iar alții, prin înființarea de tipografii și publicarea de cărți, contribuind în mod substanțial la formarea limbii române și a conștiinței naționale, precum și la întărirea unității românești, inclusiv a românilor ortodocși din provinciile aflate sub stăpânire străină.

Opera culturală literară (manuscrisă sau tipărită) a Mitropoliților Ungrovlahici a fost adesea însoțită de o cultură arhitecturală și picturală inspirată de credința ortodoxă, în general, și de moștenirea bizantină, în special, iar uneori, preluând selectiv și creator, au folosit elemente din tradiția creștină occidentală sau din arta popoarelor orientale.

La această *cultură a înțelepciunii și a frumuseții* se adaugă adesea o *cultură a inimii milostive*, a carității creștine exprimate mai ales în *filantropie*. Astfel, primele infirmerii (bolnițe), primele farmacii și spitale au fost înființate și susținute de Biserică prin grija sau cu binecuvântarea mitropoliților și a altor ierarhi din Țara Românească. Această *cultură a carității* sau a *filantropiei creștine*, izvorâtă din Evanghelia lui Hristos – Iubitorul de oameni, implică în mare parte ospitalitatea smerită și constantă a poporului român.

Mai mult, această *cultură a carității* sau a *filantropiei* devenea adesea o *cultură a solidarității sau a fraternității*, atunci când Mitropolia Ungrovlahiei, ca și cea a Moldovei, ajuta alte Biserici Ortodoxe, precum: Patriarhia de Constantinopol, Sfântul Munte Athos, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei, Patriarhia Ierusalimului, mai ales în perioada dominației otomane. De aceea, mulți dintre ierarhii acestor Biserici locuiau ani de-a rândul în Țările Române și organizau colecte de ajutoare pentru păstoriții lor din Orient. La București, Snașov sau Râmnic, ierarhi ortodocși de alt neam au tipărit multe cărți în limba greacă, și chiar în limba arabă, pentru a fi trimise apoi clerului și credincioșilor din Patriarhiile amintite, după cum multe cărți tipărite în Țara Românească în limba română, de ierarhi români, erau trimise românilor ortodocși din Transilvania.

Adesea, Mitropoliții Ungrovlahiei erau solicitați de domnitorii acestor țări să fie mediatori sau ambasadori pentru încheierea unor relații de pace, înțelegere și cooperare între români și alte popoare, dezvoltând astfel o *cultură a păcii și a reconcilierii*, izvorâtă tot din Evanghelia iubirii lui Hristos și din viața sfinților Bisericii. Înțelepciunea și fermitatea marilor Mitropoliți ai Ungrovlahiei în apărarea țării și menținerea dreptei credințe nu deveneau niciodată fanatism contrar iubirii de oameni, deoarece adevărul credinței ortodoxe se propune altora, nu se impune prin ură confesională sau dorință de stăpânire. Altfel, Mitropoliții Ungrovlahiei îndemneau pe domnitori să fie mai drepecți și mai milostivi față de poporul sărac, obligat la plata unor biruri grele sau la corvezi istovitoare.

Slujitori ai Bisericii și susținători ai culturii într-un popor cvlavios și într-o țară frumoasă, Mitropoliții Ungrovlahiei au unit meru rugăciunea și înțelepciunea, credința și cultura, cuvântul duhovnicesc și fapta bună, inițiativa personală și responsabilitatea instituțională, astfel încât venerabila Mitropolie a Ungrovlahiei, pe care au slujit-o cu devotament, și-a continuat în mod neîntrerupt existența și misiunea ei în această parte a Europei creștine. De aceea, Mitropolia a fost percepută, împreună cu întreaga Țară a Ungrovlahiei, ca fiind o *poartă de lumină* între Răsărit și Apus, având conștiința că prin tot ce realizează bine și frumos, răspunde iubirii lui Hristos – *Lumina lumii* (cf. Ioan 8, 12).

Elaborarea și publicarea unei monografii a Mitropolițiilor Țării Românești, în pregătirea momentului aniversar al împlinirii a 100 de ani de la ridicarea la rangul de Patriarhie și a 140 de ani de la recunoașterea

oficială a autocefalicii Bisericii Ortodoxe Române (1885-2025), este o necesitate din punct de vedere documentar și misionar, precum și un omagiu adus vredniciei și înțelepciunii Mitropoliților Ungrovlahici, care, împreună cu alți ierarhi, cu clerul și poporul din Țările Române, au trăit în timp și au transmis Evanghelia și iubirea lui Hristos.

În acest sens, am hotărât organizarea unui spațiu comemorativ dedicat memoriei Mitropoliților Țării Românești, la demisolul Catedralei Naționale. Acest spațiu va fi decorat cu portretele lor, pentru a onora și evoca astfel contribuția lor la credința, istoria și cultura poporului român.

Înțelegerea corectă și nuanțată a istoriei poporului român, a credinței, culturii și spiritualității sale bogate nu se poate realiza făcând abstracție de contribuția Bisericii. În acest sens, lucrarea prezintă evidențiază cu date culese din cronici, inscripții și documente de arhivă, sintetizând o istorie întinsă pe aproape șapte secole, contribuția Mitropoliților Țării Românești, harnici și înțelepți, care au vegheat la păstrarea dreptei credințe, la cultivarea conștiinței identității și unității naționale, la promovarea valorilor spirituale și culturale românești.

Ținând seama de importanța acestei apariții editoriale, care contribuie la o mai bună cunoaștere a istoriei Bisericii noastre, felicităm pe autor și binecuvântăm publicarea la Editura *Basilica* a Patriarhiei Române a acestui prim volum al albumului *Cronica Mitropoliților Țării Românești*, care prezintă într-o formă compactă și sistematică, elegantă și atractivă, bogate informații istorice, însoțite de imagini expresive și semnificative, având convingerea că această carte va fi utilă nu doar pentru elevii, studenții și slujitorii Bisericii noastre, ci și pentru toți cei interesați să cunoască istoria, cultura și spiritualitatea poporului român.

† DANIEL,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

„EU SUNT VIȚĂ, VOI SUNTEȚI MLĂDITELE”
IOAN 15.5

Iconă în mozaic, aflată pe peretele exterior al bisericii Mănăstirii „Duminică Sfinților Români”, București

ARGUMENT

Lucrarea de față, intitulată *Cronica Mitropoliților Țării Românești*, se datorează inițiativei Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Constatând că, în istoriografia românească, mitropoliții Țării Românești nu au o monografie proprie ilustrată, mi-a încredințat acest proiect editorial, fixând dintru început modul de abordare a lucrării: date concise, care să surprindă în mod accesibil și atractiv aspecte esențiale ale vieții, activității și personalității fiecărui mitropolit, însoțite de imaginea fiecăruia, precum și de alte ilustrații elocvente.

Gândul Preafericirii Sale a fost, evident, de a aduce un prinos de recunoștință vrednicilor înaintași care au păstorit cu multă înțelepciune și jertfelnicie poporul român din străvechea Mitropolie a Ungrovlahiei, în perspectiva pregătirii momentului aniversar din anul 2025, când se vor împlini 100 de ani de la ridicarea Bisericii noastre la rang de Patriarhie (1925) și 140 de ani de la recunoașterea oficială a Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (1885).

Totodată, prin demararea acestui proiect editorial, s-a dorit completarea galeriei de portrete a mitropoliților din Reședința Patriarhală, chipurile lor urmând a fi folosite în viitor ca model la decorarea murală a spațiului dedicat cinstirii memoriei mitropoliților Țării Românești, care va fi organizat la demisolul Catedralei Naționale, pentru a onora și evoca astfel contribuția lor la istoria și cultura poporului român.

După cum se cunoaște, prima și cea mai valoroasă scriere dedicată în mod distinct cronologiei sau șirului mitropoliților Țării Românești se datorează părintelui Niculae I. Șerbănescu (1914-1999), profesor de Istoria Bisericii Ortodoxe Române la Institutul Teologic din București și autor a numeroase lucrări privitoare la trecutul Bisericii noastre. Părintele Niculae Șerbănescu a publicat studiile „Mitropoliții Ungrovlahiei” și „Titulatura Mitropoliților Ungrovlahiei” într-un număr omagial al revistei *Biserica Ortodoxă Română* (nr. 7-10), în anul 1959, când Biserica noastră marca împlinirea a 600 de ani de la înființarea Mitropoliei Ungrovlahiei (1359-1959). Din nefericire, în pofida importanței momentului aniversar, Biserica Ortodoxă Română nu a putut sărbători cum s-ar fi cuvenit acest eveniment, întrucât avea loc într-o perioadă de mari suferințe aduse de regimul comunist ateu.

Alături de studiile părintelui Nicolae Șerbănescu, numărul omagial al revistei *Biserica Ortodoxă Română* (nr. 7-10/1959) mai cuprindea următoarele: un Cuvânt înainte al patriarhului Justinian Marina, dedicat aniversării; un studiu al istoricului Constantin C. Giurescu (1901-1977), membru al Academiei Române, fost profesor la Universitatea din București, cunoscut pentru sintezele sale despre *Istoria Românilor*, tipărite în mai multe ediții; un studiu al istoricului Barbu Teodorescu, cunoscut mai ales prin lucrările sale referitoare la „bibliografia” operei lui Nicolae Iorga; un studiu al istoricului de artă Ion Barnea (1913-2004), membru al Academiei Române; un studiu al istoricului medievist Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976), director al Arhivelor Statului; un studiu al bizantinologului de mare renume Alexandru Elian (1910-1998), membru al Academiei Române, fost profesor de Bizantinologie la Institutul Teologic din București; un material dedicat recunoașterii autocefalicii românești, realizat de preotul istoric Ioan Rămureanu (1910-1988), profesor la Institutul Teologic din București, cunoscut pentru cursurile sale de *Istorie bisericească universală*, precum și două studii ale doctorandului de atunci Mircea Păcurariu.

Toată această culegere de texte a fost republicată cincizeci de ani mai târziu, în anul 2010, prin grija părintelui Acad. prof. dr. Mircea Păcurariu, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, la împlinirea a 650 de ani de la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei, cu titlul: *Istoria Mitropoliei Țării Românești – studii publicate în 1959, la împlinirea a 600 de ani de existență*, la Editura Trinitas a Patriarhiei Române.

De asemenea, în anul 2015, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, la propunerea Acad. prof. dr. Emilian Popescu, Editura Basilica a Patriarhiei Române a inițiat publicarea scriii: *Pr. Prof. Nicolae I. Șerbănescu, Opera istorică*, pentru o mai bună valorificare a operei științifice a celui pe care colegii și apropiații l-au numit „cercetătorul Mitropoliei Ungrovlahiei”. Pr. dr. Mihai Ovidiu Cățoi, care a îngrijit această valoroasă lucrare în două volume, preciza în Nota volumului I: „Sărbătorirea celor 655 de ani de la recunoașterea patriarhală a transferului mitropolitului Iachint, de la Vicina în capitala Ungrovlahiei, la Curtea de Argeș, în anul 2014, se va întregi anul acesta (2015) prin comemorarea celor 130 de ani de la dobândirea Autocefalicii Bisericii Ortodoxe Române și a 90 de ani de la ridicarea la rangul de Patriarhie. Aceste evenimente marcante în istoria Bisericii și a poporului român au constituit de-a lungul vremii, obiectul studiului multor cercetători români și străini, fiecare aducând o nouă lumină asupra celor întâmplate cu secole în urmă [...]. Receditarea studiilor ieșite din penița preotului Nicolae I. Șerbănescu reprezintă o necesitate, nu doar pentru cunoașterea operei ilustrului nostru profesor cât, mai ales, pentru a putea desluși adevărata anvergură a cercetărilor sale. Consultate separat, în revistele teologice sau în volumele ocazionale în care au fost publicate, acestea ne oferă o imagine parțială, iar cititorul rămâne impresionat doar de profunzimea și exactitatea demersului științific. În schimb, adunate laolaltă și grupate în secțiuni tematice, cele peste o sută de titluri, care

alcătuiască opera istorică a autorului, descoperă, aceluiași cititor, complexitatea paletei de abordări ce au făcut obiectul cercetărilor sale”.

Astfel, având ca punct inițial de plecare scrierile autorilor mai sus amintiți, lucrarea *Cronica Mitropoliților Țării Românești* este și un omagiu adus acestor mari istorici, care au pus bazele cercetării, înțelegerii și promovării Istoriei Bisericii Ortodoxe Române.

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel subliniază adeseori faptul că „înțelegerea corectă și nuanțată a istoriei poporului român, a credinței, culturii și spiritualității sale bogate nu se poate realiza făcând abstracție de contribuția Bisericii”.

În acest sens, *Cronica Mitropoliților Țării Românești* ne ajută să redescoperim prin date, documente și prin forța sugestivă a imaginilor, rolul mitropoliților Țării Românești în păstrarea și transmiterea credinței și identității poporului român, cât și contribuția activă a Bisericii Ortodoxe Române la realizarea marilor deziderate naționale: libertatea, unitatea și demnitatea poporului român.

Țările Române au fost „porți către Europa” timp de secole la rând. Aceste „porți” erau închise, în timpul războaielor și conflictelor, ferind Europa de primejdii și devenind *state tampon* sau bastioane de apărare. Au fost, de asemenea, „porți deschise”, așa cum s-a întâmplat în cea mai mare parte a istoriei, când au slujit drept „punți” de legătură între Orient și Occident, facilitând transferul social, cultural, spiritual și economic. Astfel, de-a lungul istoriei, Țările Române au fost și loc de întâlnire și câmp de bătălie pentru diferite imperii, de la cel Roman, la cel Otoman, de la cel al Habsburgilor, la cel al Romanovilor.

Fiecare dintre aceste imperii a revendicat bogății, pământuri și pradă de război, în pofida eforturilor poporului de a se elibera. Toate aceste stăpâniri și-au lăsat amprenta asupra țării și a caracterului populației, contribuind la modelarea și crearea unei identități proprii, a unui etnos unic, de popor aflat la frontiera dintre creștinism și islam, iar mai târziu, dintre creștinismul occidental și cel răsăritean.

Astfel, reperle identitare cele mai importante ale poporului român: *limba, cultura și credința*, alături de alte trăsături specifice, de geniul său propriu, au fost influențate de așezarea geografică a țării „în calea tuturor răutăților”, cum spunea cronicarul, sau, așa cum sublinia Mihai Eminescu, „ca o muche de despărțire între furtuna ce vine din apus pentru a întâmpina pe cea din răsărit”.

Cronica Mitropoliților Țării Românești relatează istoria Bisericii Ortodoxe din Țara Românească, începând cu secolul al XIV-lea până în actualitate. Componenta principală a lucrării o reprezintă monografiile tuturor mitropoliților Țării Românești, din anul 1359 până în prezent. Conform documentelor și pomelnicilor Mitropolici Țării Românești, de la anul 1359 până în prezent, sunt identificate 62 de nume de mitropoliți. Pentru aceștia sunt redată biografiile lor, împărțite pe secole, fiecare secol având o introducere.

Subliniind evoluția cronologică, am utilizat o varietate de surse (edite și inedite) pentru o analiză cât mai completă și actuală.

În ceea ce privește structura compozițională, lucrarea se deschide cu *Prefața* Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, în care vom regăsi preocuparea sa ferventă pentru promovarea cunoașterii valorilor identității noastre spirituale, culturale și naționale, în dialog demn și creator cu alte popoare. Prefața este urmată de *Argumentul* autorului, care explică rațiunile apariției acestei lucrări, și se continuă cu unul dintre cele mai valoroase și concentrate studii dedicate înțelegerii creștinării poporului român, al regretatului părinte Acad. prof. dr. Mircea Păcurariu (1932-2021), care a scris cea mai importantă și completă lucrare de istoriografie bisericească românească editată până în prezent, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, în trei volume, care s-a bucurat de mai multe ediții.

În prezentarea celor opt capitole, cu subcapitolele aferente acestei lucrări, am optat pentru o abordare accesibilă, sintetică și interdisciplinară, stabilind punți de legătură între trecut și prezent, între istorie și cultură, între Biserică și societate, făcând mereu conexiuni și trimiteri la contextul istoric mai larg (bizantin, balcanic, european), explicând curente și evenimente bisericesti, politice ori sociale și conturând portrete ale unor personalități naționale sau internaționale.

Este o provocare să condensezi atâtea secole de istorie în doar câteva sute de pagini! În mod evident, în astfel de situații ești forțat să alegi ce anume evidențiezi sau dezvolți și ce anume treci cu vederea. Am căutat, însă, ca abordarea fiecărui capitol, a fiecărui mitropolit, să fie unitară și nefragmentată.

Am ales împărțirea lucrării în două volume pentru a fi mai ușor de utilizat. Încă de la început, pe când adunam material bibliografic și imagini pentru acest proiect editorial, am știut că nu voi reuși să cuprind cele aproape opt secole de istorie (secolele XIV-XXI) într-un singur volum. În plus, ilustrația, deși săracă și deficitară pentru primele două secole ale istoriografiei românești, cunoaște o considerabilă îmbogățire în ceea ce privește secolele următoare, făcând în acest fel să crească și numărul de pagini. Astfel, pe măsură ce am înaintat cu cercetarea, am hotărât împărțirea materialului în două volume. Grafica elegantă, propusă de editor și densitatea informației ce trebuia cuprinsă în paginile cărții au contribuit, de asemenea, la această decizie.

Este cunoscut faptul că, pentru cunoașterea istoriei unui popor, a personalităților și evenimentelor care i-au marcat evoluția, cele mai evocatoare documente sunt cele vizuale, sau măcar cele însoțite de imagini sau reprezentări grafice. Imaginile ne ajută la fixarea unei cunoașteri mai temeinice, mai profunde. De aceea, am ales ca parcursul istoric al vicții și activității mitropoliților Țării Românești să fie însoțit de imagini: portrete, icoane, fragmente de frescă, litografii, gravuri, broderii, manuscrise, tipărituri, argintărie, sculptură în lemn și piatră, multe dintre ele unice, confirmând faptul că Biserica a fost creatoarea și transmițătoarea celui mai reprezentativ patrimoniu de artă veche românească – un partener indispensabil pentru înțelegerea istoriei naționale.

Când scrierile cronicarilor nu s-au păstrat sau au fost nimicite de vreme, au rămas evocatoare monumentele ori vestigiile arheologice descoperite. Nu ni s-au păstrat, de exemplu, documente despre războiul daco-roman al lui Traian, din anul 106, dar faima acestui împărat și chipurile semețe și demne ale dacilor s-au păstrat în istorie prin *Columna și Forul* care îi poartă numele, din inima Romei. Nu avem multe informații despre primele secole ale creștinismului pe teritoriul țării noastre, dar ne putem raporta la acest fenomen prin descoperirile arheologice de la Niculițel, de la Halmyris (Dunăvăt), Tulcea sau din alte locuri. Despre *prima independență* a Țării Românești, câștigată prin *Bătălia de la Posada* (1330), nu avem suficiente documente, dar este ilustrată în *Cronica pictată de la Viena*. Ne lipsesc portretele pentru cei mai mulți domnitori români, ctitori de biserici și de cultură, dar chipurile unora dintre ei s-au păstrat pictate în frescă, pe zidurile lăcașurilor de închinare, dar și întipărite în memoria colectivă ca eroi creștini ai rezistenței antiotomane: Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, ori Mihai Viteazul. Mai târziu, începuturile modernității în Țările Române sunt redată de artiști călători, ale căror opere cu tematică românească sunt prețioase documente istorice.

Statistic vorbind, în redactarea lucrării de față (vol. I) am utilizat un număr de 360 de imagini și peste 500 de trimiteri bibliografice din documente de arhivă, lucrări de referință, articole și studii de specialitate.

Fideli și unitari în a asigura continuitatea instituției pe care au slujit-o, diferiți ca obârșie, cultură sau idealuri, cu păstoriri zbuciumate și uncori cfermere, dar având contribuții majore la viața socială, spirituală și culturală a poporului român, mitropoliții Țării Românești merită să fie cunoscuți și aduși în actualitate, pentru a înțelege mai ușor istoria Bisericii și a poporului român.

Privită în ansamblu, lucrarea acestor *corifei ai neamului românesc* a lăsat urmașilor o moștenire valoroasă, concretizată nu doar în păstrarea și transmiterea dreptei credințe, ci și într-un bogat patrimoniu cultural, lingvistic și social, influența lor asupra vicții, credinței și culturii naționale fiind perceptibilă până în ziua de astăzi.

Dincolo de întregul efort depus, de vasta bibliografie pe care am parcurs-o, de toate sursele arhivistice pe care le-am investigat, de miile de imagini vizualizate și sutele de corecturi, faptul că am avut șansa de a trăi între zidurile casei în care au locuit majoritatea mitropoliților Țării Românești, de a fi prezent și a traversa adesea spațiile întregului ansamblu de clădiri istorice aflat pe Dealul Mitropoliei din București, toate acestea cred că au făcut ca rezultatul cercetării mele să fie nu doar produsul livresc al unei investigații științifice, ci și povestea tainică și, sper, autentică, a unor personalități de prim rang, care au condus venerabila instituție a Mitropoliei Țării Românești, cu o istorie ce a traversat aproape opt secole.